

A. K.

"Geneza rozłamu Polskiej Partii
Socjalistycznej 1904 - 1906", Anna
Żarnowska, Warszawa 1965 :
[recenzja]

Rocznik Lubelski 8, 284-285

1965

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

lubelskiego najbardziej zapewne zainteresuje artykuł H. Chamerskiej, przedstawiający szlachtę powiatu hrubieszowskiego. Oparty został głównie na ciekawym materiale źródłowym, jaki stanowią akta Marszałka Szlachty i Deputacji Szlacheckiej guberni lubelskiej. Szczególnie przydatnymi dla tematu mogłyby być także zbiory podworskie. Np. archiwum lubelskie posiada między innymi papiery Rulikowskich, związanych właśnie z powiatem hrubieszowskim. Badaniami zostało objętych 107 właścicieli ziemskich, posiadających na terenie powiatu hrubieszowskiego w 1846 r. 258 folwarków. Autorka zastosowała interesującą metodę porównawczą ukazując tę warstwę w dwóch okresach, w latach czterdziestych i sześćdziesiątych XIX w., wysuwając na plan pierwszy w charakterystyce kwestie gospodarcze i społeczne, a następnie polityczne i kulturalne.

Szlachta hrubieszowska stanowiła w tym czasie, zdaniem autorki, społeczność wciąż jeszcze zamkniętą. Dość żywy, lecz raczej tradycyjny obrót ziemią (działy rodzinne, spadkowe, posagi) nie wychodził poza krąg tych samych nazwisk. Ziemia była wprawdzie w Hrubieszowskiem dobra, lecz trudności komunikacyjne i mała rentowność pańszczyźnianych folwarków, wynikająca z ich zacofania gospodarczego powodowała, że sfery przemysłowe i kupieckie Królestwa omijały ten teren i nabywały ziemię gdzie indziej.

Spełniając swój główny, podporządkowany ogólnej koncepcji wydawnictwa, cel badawczy, jakim było ukazanie grupy szlachty w tym okresie z terenu zacofanego pod względem rozwoju gospodarczego, artykuł Chamerskiej stanowi jednocześnie interesujący i cenny przyczynek do dziejów Lubelszczyzny.

W.Ś.

¹ W. Kula, J. Jedlicki *Struktura społeczna Królestwa Polskiego w przededniu powstania styczniowego*. (W:) *IX Powszechny Zjazd Historyków Polskich, Powstanie styczniowe 1863*. T. II. Warszawa 1964, s. 1—62.

Anna Żarnowska

Geneza rozłamu w Polskiej Partii Socjalistycznej 1904—1906

Warszawa 1965, ss. 537

A. Żarnowska podjęła temat niezwyklej wagi w historii polskiego ruchu robotniczego. Wyjaśnienie bowiem genezy ukształtowania się lewicy w PPS i powstania nowej partii wiele tłumaczy w historii najnowszej Polski, a zwłaszcza w historii ruchu robotniczego w okresie późniejszym. Autorka w poszczególnych rozdziałach przedstawiła stan organizacyjny i zasięg terytorialny PPS w przeddzień rewolucji 1905 r., ustosunkowanie się PPS do wojny rosyjsko-japońskiej i wybuchu rewolucji w Rosji i Królestwie Polskim, tarcia ideologiczne i taktyczne na VII Zjeździe i Radzie Czerwcowej, udział partii w masowych walkach rewolucyjnych w lecie 1905 r. i w kulminacyjnym okresie rozwoju rewolucji pod koniec tegoż roku, kryzys ideologiczny w PPS na przełomie 1905 i 1906 r. oraz VIII Zjazd w lutym 1906 r., stanowisko PPS w sprawie wyborów do pierwszej Dumy Państwowej i walk rewolucyjnych w 1906 roku i wreszcie rozłam w partii, który nastąpił na IX Zjeździe PPS w listopadzie 1906 r. W zakończeniu autorka zsumowała własne dociekania i przedstawiła najważniejsze wyniki badań, dochodząc do stwierdzenia, że w czasie rewolucji 1905—1907 „niemal cała działalność PPS w masach była dziełem nowej, «młodej» PPS”.

Do pracy załączone zostały aneksy — projekty programów przedstawionych przez CKR PPS i przez „starych” na VIII i IX Zjazd PPS, składy personalne CKR PPS w latach 1900—1906, obsady osobowe okręgów PPS w latach 1902—1906, wykazy uczestników VIII i IX zjazdu partii. W pracy zamieszczone zostały liczne zestawienia statystyczne i mapki obrazujące zasięg organizacyjny i wysiłek agitacyjny i propagandowy PPS na tle innych organizacji.

Czytelnik lubelski znajdzie w tej książce wiele interesujących wzmianek o regionie, jak również o głównych działaczach PPS w ówczesnej guberni lubelskiej.

A.K.

Leon Bielski
Spotkanie z ziemią
Warszawa 1965, ss. 221

Ostatnie lata przyniosły szereg pozycji typu pamiętnikarskiego, poświęconych działalności polskiego ruchu komunistycznego i walki zbrojnej narodu polskiego w okresie hitlerowskiej okupacji. Interesującą pozycję z tego cyklu stanowią wspomnienia Leona Bielskiego, aktywnego uczestnika tych wydarzeń.

Wspomnienia rozpoczynają się od wybuchu wojny niemiecko-polskiej w 1939 r., który zastał autora w więzieniu w Rawiczu, gdzie przebywał skazany za działalność komunistyczną. Znajdowała się tam duża grupa komunistów, m. in. Marian Buczek, Marceli Nowotko, Paweł Finder. Komuniści po wyłamaniu bram więziennych włączyli się natychmiast do walki w obronie ojczyzny. W walce tej ginie Marian Buczek.

Po klęsce wrześniowej komuniści przechodzą na tereny zajęte przez Armię Czerwoną. Największe ich skupiska tworzą się we Lwowie i Białymstoku. Po napaści Niemiec na ZSRR grupy komunistów polskich przenoszą się do Moskwy.

Okres ten jest silnie wyeksponowany w książce. Autor pokazuje wysiłki polskich komunistów, którzy dążyli do powołania partii komunistycznej w Polsce. Środowisko polskich komunistów w ZSRR przeżywało w tym czasie okres gorących dyskusji, w których krystalizował się program przyszłej partii. Książka przybliży czytelnikowi szereg sylwetek czołowych przywódców polskiego ruchu robotniczego i władz Kominternu.

Jesienią 1943 r. Bielski zostaje przetrzycony z Moskwy na Polesie, skąd z grupą partyzantów polskich przechodzi na Lubelszczyznę. Ta część wspomnień ukazuje walkę oddziałów AL, postacie dowódców i działaczy PPR obwodu lubelskiego. Podkreśla podstawowe problemy, które wypełniały w tym okresie działalność PPR na Lubelszczyźnie: sprawa walki zbrojnej z okupantem i stosunki z innymi organizacjami zbrojnymi — BCh, AK. Datą zamykającą wspomnienia L. Bielskiego jest wyzwolenie Lubelszczyzny przez wojska radzieckie i polskie.

Podsumowując, należy uznać, że wspomnienia L. Bielskiego są cennym źródłem do historii polskiego ruchu robotniczego i walki prowadzonej przez PPR i AL z okupantem hitlerowskim na terenie Lubelszczyzny. Na podkreślenie zasługuje staranna oprawa graficzna i duża ilość ilustracji, które podnoszą wartość publikacji.

E. H.